

עודכן ב- 13/08/2009 08:25

פרופ' מנחם בן ששון מסביר איך לחבר את העם לאוניברסיטה

לנשיא החדש של האוניברסיטה העברית בירושלים יש תוכנית פעולה. בראיון ראשון מאז מינויו, פרופ' מנחם בן ששון מסביר שאם הפרופסורים יטרחו להסביר לציבור מה בדיוק הם עושים במעבדה, האקדמיה תינצל

מאת [עפרי אילני](#)

החלון שממנו צופה הפרופ' מנחם בן ששון על האוניברסיטה העברית קרוב מאוד לחלון שממנו השקיף עליה עד לפני שמונה שנים. אז הוא היה רקטור האוניברסיטה, וכעת הוא הנשיא. מרחק של קומה אחת מפריד בין שתי הלשכות בהר הצופים, אבל בן ששון עבר מטמורפוזה משמעותית בדרך מלשכה ללשכה: הוא צלל אל תוך העולם הפוליטי, ואחר כך יצא ממנו. עכשיו, הוא רואה את הדברים מפרספקטיבה אחרת.

הבשורה העיקרית שהביא חוקר הפילוסופיה היהודית של ימי הביניים מספסלי מפלגת קדימה היא פשוטה: מערכת ההשכלה הגבוהה חייבת לשפר את יחסי הציבור שלה ואת מעמדה בחברה הישראלית אם היא רוצה לשרוד. האחריות לכך מוטלת לדעתו בראש וראשונה על האקדמיה עצמה. "הבאתי משהו מהפוליטיקה ללשכה הזאת. למדתי את החשיבות של העברת המסר שלנו לציבור הרחב. אני חושב שבעבר לא הייתי מספיק ערני לחיוניות שבכך. לא הייתי מוכן להתבטא בשום כלי תקשורת, מלבד במוסף 'ספרים' של 'הארץ'. אפילו ביקרתי בחריפות חברי סגל שהלכו אל המדיה. חשבתי שבכך הם מרדדים את המחקרים שלהם ומעוותים אותם. חשבתי שכולם צריכים להשתכנע כמה המחקרים שלנו חשובים, וזה לא התפקיד שלנו לשכנע".

זה לא יפתח פתח לפופוליזם? לכניסה של תרבות הרייטינג לאקדמיה?

"אנחנו נהנים ממסים של הציבור, ואנחנו צריכים להחזיר את הידע

שלנו לציבור. הרבה מאתנו נמנעים מלהגיע לבמה הציבורית כי נדמה לנו שהמדיה שלנו היא מאמרים מדעיים. זה לא נכון. אנחנו חייבים לנסח את המסר שלנו באופן שיהיה נגיש לציבור רחב ככל האפשר. יש בינינו מדענים שבאים למעבדה כל יום כבר 40 שנה, אבל אפילו הסטודנטים שלהם לא יודעים מה הם בעצם עושים. יותר מכך: לפעמים אפילו בני המשפחה שלהם לא יודעים. המצב הזה לא יכול להימשך. משלם המסים רוצה לדעת על מה הוא משלם. כל איש מדע צריך להיות מסוגל להסביר מדוע אם הוא לא יחקור את התחום שהוא חוקר, החברה בישראל תפסיד. הוא חייב להסביר למה הוא עושה את מה שהוא עושה".

התובנה בדבר הנתק המסוכן בין האוניברסיטאות לציבור נחתה על בן ששון כשנוכח בתמיכה הציבורית הנרחבת שהצליחה תחנת "קול המוסיקה" לסחוף כשהיתה בסכנת סגירה. "הייתי בוועדת הכספים כשהתנהל הדיון על סגירת 'קול המוסיקה'. נדהמתי שטילפנו אליי עשרות אנשים וקיבלתי מאות מכתבי מחאה. כשהיה המשבר בהשכלה הגבוהה, והאוניברסיטאות הזהירו שהן על סף קריסה, לא קיבלתי כמעט שום פנייה. אנשים לא התרגשו מזה, כי הם ראו בזה רק שאלה של כסף. זה מראה שאנחנו צריכים להשתנות. לא להראות כמה אנחנו נחמדים, אלא להבהיר מה אנחנו בעצם עושים".

מסע התעוררות

בשבועות האחרונים, מאז שנכנס לתפקידו, השיק בן ששון מעין "מסע התעוררות" במחלקות האוניברסיטה השונות, שמטרתו לשוחח עם המרצים והסטודנטים ולהגביר את הפתיחות שלהם לציבור. התחנה הראשונה היתה הפקולטה לחקלאות ברחובות. "מצאתי פתיחות מאוד גדולה להקשיב. אם אצליח להשפיע על 900 חוקרים באוניברסיטה העברית, ו-5,000 באוניברסיטאות בכלל - יש לי אלפי סוכני שינוי עם כוח אדיר. ויש עוד אלפי תלמידי מחקר".

האוניברסיטאות טוענות כבר כמה שנים שהן נחנקות, ושאיכות המחקר בקריסה. אתה בעצמך הזהרת כשנכנסת לתפקיד שבמצב הנוכחי שנת הלימודים לא תיפתח. אבל עכשיו נראה שאתה מעביר את האשמה להסתגרות של המרצים.

"כמובן שאנחנו סובלים ממחסור קשה במשאבים. בתקציבים הנוכחיים אי אפשר להתחיל שנת לימודים. שנות ה-90 היו שנים שמנות יחסית, אבל מאז 2001 התחילו קיצוצים מאוד משמעותיים, בעוד שמספר הסטודנטים גדל והציוד המדעי עולה פי כמה. האוניברסיטה לא נלחמת היום על שומן. היא נלחמת על השרירים

והשלד. כרגע אין לנו תקציב לשנה הקרובה, וכל ראשי האוניברסיטאות מסכימים שתפקידנו הוא לעזור לממשלה לפתוח את שנת הלימודים כסדרה, אבל זה יכול לקרות רק אם הממשלה תחזיר לנו חלק ממה שנלקח. מצד שני, אנחנו צריכים לשאול את עצמנו האם כעבדים נפתח תרבות של עבדים, האם כעניים נפתח תרבות של עניים, או ניקח את גורלנו בידינו. מצאתי אוזן קשבת אצל כל שרי הממשלה, אבל הם מצדם שואלים אילו רפורמות יהיו אצלכם?"

ואילו רפורמות אתה מתכנן?

"עלינו חלה חובת ההתייעלות והקיצוץ. כל אחד צריך לתת את חלקו. ממשלת ישראל צריכה לתת את חלקה מבחינת תקציב, ואני סמוך ובטוח שביום פקודה, כאשר אבוא אל הסגל ואבקש לדחות חלק מהתשלומים וליצור סידור אחר של המחויבויות מצד המרצים - אני אמצא אוזן קשבת. צריכה להיות נכונות לאיזושהי ספיגה גם מצד הסגל. בנוסף, צריכות להיות גם רפורמות מינהליות. נדרשת הסדרה של עניינים שכיום לא מוסדרים, כמו הפנסיות. אם יש אי תקינות בחריגות שכר - אני בונה עכשיו מדרג שכר אחר. ואני מקווה שהמהלך יעבור בשלום בלי שתפרוצנה שביתות".

לגבי הגירעון האקטוארי העצום שבו מצויה האוניברסיטה העברית, ושמפניו התריע מבקר המדינה, בן ששון דווקא לא מוצא סיבה לחשבון נפש. לדבריו, שאלת הפנסיה, ובכללה העברת הסגל החדש של האוניברסיטה לפנסיה צוברת, כבר הוסדרה בהסכם שנחתם עם ות"ת (הוועדה לתכנון ולתקצוב של המועצה להשכלה גבוהה) בשנת 2000, אלא שההסכם לא קיים על ידי הממשלה. "החור שלי בתקציב הוא כי ות"ת לא משלמת את מה שהיא חייבת. אין לי רזרבות. אני מוכר נכסים של האוניברסיטה כדי למלא חור בתקציב. אנחנו בבעיה קיומית שהיא לא תולדה של ניהול לא נכון. בנינו תוכנית הבראה, אבל לא שולחים לנו את התרופות. אז אנחנו צריכים כנראה ליצור מנגנון שיאלץ את הממשלה לתת את מה שהובטח לנו לפי ההסכם עם ות"ת".

אבל באוצר אמרו אתמול כי "בניגוד לאמור, משרד האוצר לא היה צד לסיכום שהוזכר, וכשהוצג לנו הובהר כי איננו מקבלים אותו. הסכם השיפוי נערך מול ות"ת בלבד, ולכן לא שוריין עבורו תקציב ייעודי. צר לנו כי פרופ' בן ששון בחר שלא לדייק בפרטים ויוצא בהאשמות חסרות שחר כלפי האוצר". ות"ת מסרו כי "ההסכם שנחתם בין ות"ת לאוניברסיטה העברית ב-2000 לא אושר בסופו של דבר על ידי אגף התקציבים במשרד האוצר, לכן ות"ת הודיעה בזמנו לאוניברסיטה כי הוא בטל ומבוטל. עם זאת, בתוכנית החומש האחרונה ובשנת

הגישור הנוכחית, הזרימה ות"ת כספים לאוניברסיטה העברית בגין הפנסיה התקציבית. ות"ת מתדיינת בתקופה זו מול האוצר בכל הנוגע לחובות האקטואריים של המוסדות להשכלה גבוהה. הדיונים נערכים בהשתתפות המוסדות עצמם, ובסיומם ות"ת מקווה שיגובש המתווה הנכון שיוכל לפתור את סוגיית החובות האקטואריים של האוניברסיטאות".

מותר למסחר רעיונות

דו"ח מבקר המדינה האחרון מתאר את האוניברסיטאות בתור מוסדות חסרי שקיפות, שמסתירים הטבות שכר והסדרי פנסיה בעייתיים בתואנה של שמירה על החופש האקדמי.

"אני אינני טוען שכל דבר קשור לחופש אקדמי. הנימוק של חופש אקדמי באמת אינו רלוונטי כשמדובר על שאלות של כסף ושכר. המשמעות של חופש אקדמי היא היכולת שלי ללמד את דרווין, או ללמד תנ"ך בצורה ביקורתית. זה נכון שהציבור רגיל לשקיפות ופתיחות. למרבה הצער, המוסדות לא יצאו אל הציבור כשהציבור עוד היה יותר מוכן לזה. אני רוצה להגיד: הכל פתוח. שכולם יידעו את גובה המשכורת שלי ושל כל מרצה. אולי הם דווקא יתביישו לראות מה זה משכורת של מדען. אין לנו מה להסתיר, ואני לא רוצה שיהיה למישהו תירוץ לפגוע בתקציבים שלנו בגלל חוסר שקיפות".

המאבק על החופש ללמד תנ"ך באופן ביקורתי אולי היה רלוונטי כשגלילאו גליליי נאבק נגד הכנסייה. אבל כיום ועדים מנהלים עם אנשי עסקים שדורשים מהאוניברסיטה להתנהל לפי אינטרסים כלכליים מסכנים את החופש האקדמי.

"ועד מנהל כולל נציגי ציבור. אני לא מכיר את הרכב הוועד המנהל של אוניברסיטאות אחרות, אבל חשוב שיהיה תמהיל נכון של אישי ציבור. הציבור מורכב מאנשי עסקים מוכשרים, תעשיינים, שליחי ציבור, קצינים בדימוס. לשמחתי הוועד המנהל שלנו מורכב מאנשים ערכיים מאוד. כך שבאוניברסיטה העברית אני לא חושש מבעיה כזו. לדעתי האוניברסיטה לא תשתעבד אף פעם לאינטרסים מסחריים. האוניברסיטה מולידה את עצמה מהספקות והתהיות. המחקר הבסיסי הוא נר לרגלנו, ואני לא חושש שהוא ייעלם. אבל מותר לנו תוך כדי מחקר למסחר רעיונות כדי שיהיו לנו משאבים להמשיך".